İLM-İ EDEB'E DÖNÜŞ

8/14. YÜZYIL ARAP DİLİ, EDEBİYATI VE BELÂGATI ÇALIŞMALARI

EDİTÖRLER
ŞÜKRAN FAZLIOĞLU
MEHDİ CENGİZ
MEDİHA BÜŞRA ÖZDEMİR

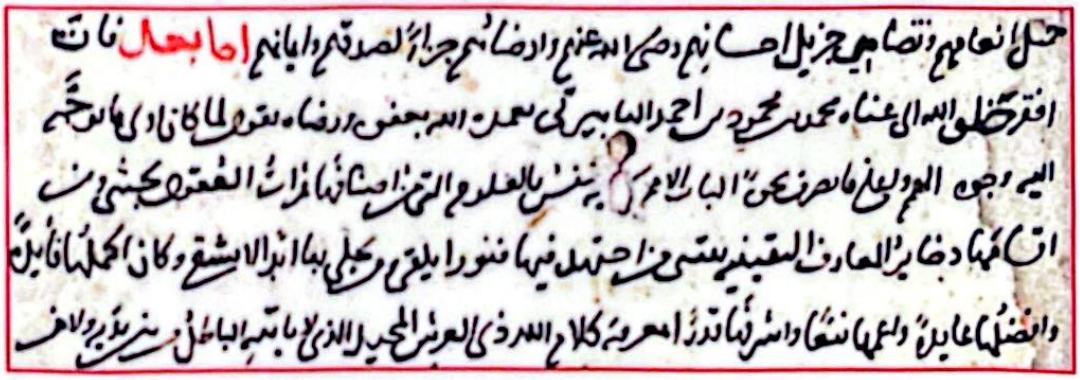

İFAV

Bâbertî Özelinde Fâide-i Haber ve Lâzım-ı Fâide-i Haber Terimlerinin Klasik Belâgat Düşüncesindeki Yeri

Tuncay AZAR*

Giriş

Klasik belâgat düşüncesi, Abdulkâhir Cürcânî'nin (öl. 471/1078-79) nazım teorisiyle özdeş halde Ebû Ya'kub es-Sekkâkî'yle (öl. 626/1229) teorik ve sistematik bir çerçevede ele alınmış[1] ve sonrasında dönemin ilim telif tarzına uygun olarak şarihler belâgat meselelerini; konu, mesele ve ilke açısından konumlandırmışlardır.[2] Belâgat meselelerine bu yaklaşım tarzı, kendinde birçok zorluğu barındırsa da konunun teorik yetkinliğinin ancak bu sayede kurulması sebebiyle belâgat âlimleri bu husus üzerinde çok durmuşlardır. Bu düşünce çerçevesinde söz ve onun kurucu unsuru olan isnadın, belirli şartlar ve birtakım yönlerden meânî ilmine nasıl konu olduğu araştırılmıştır. Bu doğrultuda meânî ilminin bir meselesi olarak yer alan *isnadın halleri* başlığı altında zikredilen ibtidâî, talebî ve inkârî haber türleri ile aklî hakikat-aklî mecaz bahisleri, meânî ilmiyle irtibatlı bir şekilde ele alınmıştır. Buna karşın *muhbirin kasdı* olarak isimlendirilen fâide-i haber ve lâzımı terimleri bahsine ise, araştırmamıza konu edilen şarihler tarafından -Bâbertî hariç- bu açıdan yer verilmediği görülmektedir. Ekmeleddin el-Bâbertî'nin (öl. 786/1384) bu konudaki açıklamaları, meânî ilminin teorik yönünü zenginleştirmesi kabilinden değerlidir.

---

* Ar. Gör., Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı, E-mail: tuncay_azar@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5603-7978.

1 Teftâzânî bir bağlamda bu konu hakkında şöyle der: "Bu ilmi (belâgat) Abdulkâhir Cürcânî tesis etmiş, Zemahşerî tekmil etmiş, Sekkâkî ise tertip hatta tezyin etmiştir." Sa'düddîn Mesûd et-Teftâzânî, *Şerhu Miftâhi'l-'Ulûm*, thk. Accâc Avde, Dâru't-Takvâ, Dımaşk 2022, II, s. 158.

2 Bilimsel araştırmada ortaya konan şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ömer Odabaş, *İbn Sînâ'da Bilimsel Yönteme Giriş Konu İlke ve Mesele*, Litera Yayıncılık, İstanbul 2021.